

РЕЦЕНЗИЯ

относно дисертацията на

ЕВАНГЕЛОС ЙОАННИС КУМПАРУДИС

на тема: **“Медицината в пост-потребителското общество: философски преглед”**

“MEDICINE IN THE POST-CONSUMERIST SOCIETY: A PHILOSOPHICAL OVERVIEW”

предложена за присъждане на образователната и научна степен „доктор по философия“ при Катедра по Философия (PhD Program in Philosophy Taught in English), Софийски Университет “Свети Климент Охридски”.

Рецензията е изготвена от доц. Юлия Васева-Дикова (ИФС, БАН)

Текстът на дисертацията на ЕВАНГЕЛОС ЙОАННИС КУМПАРУДИС е в обем от 190 страници и е тематично разположен в Благодарности (стр.5), Предговор (стр.6-17), шест глави: Първа глава - стр. 18-37; Втора глава - стр. 38-64; Трета глава - стр. 65-87; Четвърта глава - стр. 88-109; Пета глава - стр. 110-138; Шеста глава - стр. 139-162, структурирани по параграфи, Заключение (стр. 159-171), Библиография (стр. 172-183) и Приложение (стр. 184-190)

Текстът на Автореферата (в обем от 69 страници) актуално отразява основните идеи на дисертационния труд и спазва стандартите при краткото изложение на основната работа.

Темата на дисертацията представя един съвременен философски анализ на медицината, а именно философското анализиране на ролята и статуса на медицината в рамките на т. нар. пост-потребителско общество. Методологическият подход, избран от Кумпарудис, се основава на феноменологията, херменевтиката и политическата философия (стр. 9 от автореферата). Промяната в комуникациите, които дължим на съвременните технологии, промяната на субективното “протичане” на времето, технологичните и социални фактори спрямо проявите на свободата като възможности бързо да се променя локализацията на всеки човек, по един интересен начин в работата на Кумпарудис се свързва с темата за доброто здравословно състояние (fitness). Един от основните проблеми в полето на философия на медицината е т. нар.

концептуален проблем, свързан с анализирането на основни понятия в медицината като понятията “болест” и “здраве”. Продължаващата вече близо 40 години концептуална дискуссия във философия на медицината е актуална и днес.

Още в началото на дисертацията Кумпарудис заема позиция като представя идеята на Бауман (Bauman, 1996) относно здравето като стандарт в потребителското общество - стр. 7 от дисертацията. Така дефинирането на здравето като добро здравословно състояние се провежда през идеите на нормативизма, а именно здравето е социално конструирано разбиране и се основава на идеята за норма. Това кара дисертанта да постави изключително актуалния въпрос за онези медицински интервенции, които са далеч от полето на клиничната медицина и се определят с понятието за естетична медицина. Статусът на естетиката в медицината е особен, лаконично казано. Това води дисертанта до издигането на тезата за размитост при дефинирането на това какво е болест (стр. 9). Дисертанта представя и идеите на Капуро (Capurro) относно обемите информационни потоци и ролята на т. нар. медицина, основана на доказателство (стр. 9).

Основните цели на дисертацията са формулирани на страница 10, където Кумпарудис посочва, че философският анализ е насочен към определени аспекти на медицинските практики свързани с биологичните и социални науки по отношение на т. нар. пост-потребителско общество.

Основният методологичен подход, който дисертанта избира за разгръщане на тезите си е политическата философия и по-конкретно идеите на Лиотар (Jean-François Lyotard), Бодриар (Jean Baudrillard), Бауман (Zygmunt Bauman) и Гънгов както и феноменологията, херменевтиката, пост-структурализма, невронауките и изкуствения интелект (AI) (стр. 11).

В Глава Първа Евангелос Кумпарудис започва своя анализ от определянето на основните характеристики на “пост-потребителското” (post-consumption) общество. Водеща линия на разгръщане на анализа е преходът от обществото на производителите към обществото на потребителите, като опорни автори тук се разглеждат Лиотар (Jean-François Lyotard), Бодриар (Jean Baudrillard), Бауман (Zygmunt Bauman) и Гънгов. Дисертантът акцентира върху ролята на либидото в теорията на Лиотар (Либидната икономика), потребяването на знаци и съобщения в

теорията на Бодриар, идеите на Бауман за превръщането на потребителя в стока, както и предложения от Гънгов преход от маргинализирани граждани към статистически единици.

Основен елемент в първа глава е и въвеждането на понятието за “субективно време” (стр.27) като анализирано през философия на киното на основата на режисьорския подход на Уонг Карвай във филма “Чункин Експрес” (Chungking Express,1994). Тук съществен момент е фокусирането върху индивидуалното възприемане на времето. В това отношение добре би било да се разграничи тази субективна представа за времето от проблема за времето като философско понятие и времето като понятие във физиката. Изводът, който Кумпарудис прави се представя чрез въвеждането на понятието за изолация и обезличаване (стр. 28). Поляризираното определяне на център и периферия, основано на анализите на Бауман, представя една от характерните черти на потребителското общество и субектът като потребител. Свързано със сценария на филма, дисертантът още веднъж посочва характерното при разбирането на това какво е “лична безличност” и свързването с тезата за “пропилени животи” (стр.29). Друг фокус е анализът на режисирания от Куентин Тарантино филм “Криминале” (1994) като целта е да се демонстрират два различни подхода към проблема за относителността на субективното време - редуциране и добавяне.

По отношение на Първа глава, авторът отнася своя първи приносен момент посочен в Автореферата.

Глава Втора започва с питането за това по какъв начин се формират смисълът и значението в пост-потребителското общество. За целите на анализа Кумпаридис прави сравнителен анализ между идеите на Ханс-Георг Гадамер и Емануел Левинас. Издига се идеята за манипулация и дезинформация от страна на елита спрямо т. нар. статистически единици като за целта се съчетава модифицирана версия на структурния анализ и спекулативна философия. В резултат на което се открояват три параметъра на близост между център (елит, корпорации, банки) и периферия (статистически единици) а именно: близост, реална прилика и следа. За да изясни основната постановка на проблема, дисертантът разгръща представянето на проблемите и авторите в седем различни параграфа.

По отношение на анализа във втора глава се акцентира върху приносния момент на настоящата дисертация - Автореферат, Принос “2”).

Глава Трета поставя за обсъждане въпроса свързан с така наречената “изчислителна невронаука”. Идеите и теориите за “изкуствен интелект” дават обяснение на процесите на мислене на основата на аналогия между машинното провеждане на аритметични действия и функционирането на невронната мрежа на мозъка като по този начин процесът на мислене се приписва на артефактуални технически композиции. Като алтернативни позиции авторът съпоставя идеите на “изкуствен интелект”, които определя като редуccionистки и идеята за т. нар. “огледални неврони”. Работата представя критика на идеите на “огледалния неврон” основавайки се на критиките на Грегъри Хикок. В следствие на което авторит издига тезата, че само феноменологичният подход може да даде решение на проблема. В това отношение ключов е проблемът за априорното прозрение като анализ на проблема за възприятието във философията на Кант и Хусерл. Фокусът тук е насочен към разбирането на итерсубективността като за целите на анализа се обсъждат идеите и феноменологичните подходи на Хусерл (интенционалност и емпатия), Шелер (усещането на другия) и Мерло-Понти (въплатено познание).

Глава Трета е разгърната в четири параграфа определени спрямо задачите на работата, а като приносен е отбелязан принос “3)” от автореферата.

Глава Четвърта е озаглавана “Обективно и субективно медицинско разсъждаване: общ преглед” (стр. 94). Авторът започва представянето на идеите си чрез акцентирание върху питането на Каплан (1992) “съществува ли философия на медицината”. Тава решение на дисертанта не е достатъчно обективно спрямо дискусиата относно създаването на дисциплинарното поле философия на медицината след средата на 70-те години на миналия век. Поставянето на въпроса за легитимността на философия на медицината не е адекватно на питането за обективност или субективност на процеса на разсъждаване в медицината, от една страна. От друга страна, даването на пример с Каплан не е много добър ход, защото Каплан защитава много ясна позиция за това, че философия на медицината е част от полето на философия на науката. Поставянето на такива важни и обемни проблеми и дискусии изисква повече изследователски интерес по темата. Основаването на идеята за обективен и субективен модел при изграждането

на основите на това, което се има предвид под медицинско разсъждаване е удачен ход от позициите на авторския подход. Трябва, обаче да се отбележи, че в полето на философия на медицината са застъпени както обективното анализиране спрямо успеваемостта на диагностиката и лечението, така и пациент ориентираната медицина, която изхожда от принципите за неувреда и безопасност. Това изискване за обективност не е изкуствено, а се налага от епистемична, етична и психологическа позиции. Относно ролята на замяната на една научна парадигма с друга, рботата на Кун от 1962 г., не дава достатъчни основания за констатиране на прехода от т. нар. “биомедицински модел” към “очовечностен подход”, най малкото защото понятието за парадигмална промяна не се основава единствено под въздействието на социални фактори. Проблемът за мястото и ролята на научните закони е един съществен елемент при дискутирането на темата за медицината като наука и обективизацията, която се изисква по не контрастиращи с хуманизма причини. Дискутирането по теми от областта на концептуалния анализ във философия на медицината изисква представянето на ключови автори в дискусиата продължаваща повече от четири десетилетия. Концептуалният анализ дава една достатъчно широка и детайлна рамка при обсъждането на проблема за човешкия фактор в медицината. Добре е авторът да дефинира по-добре разбирането си на “обективно знание”, защото даденото на стр. 101 - “Обективността означава, че знанието е валидно във всеки контекст, социален, културен и т.н., и не отчита конкретните ценности” не е съобразено със съвременните дискусии във философия на медицината, където ценностите на общността са определящи параметрите на лекарската дейност и намеса. Добро впечатление прави опитът да се маркират разликите между подходите и методите на основата на теоремата на Бейс и фрикуентистките (frequentist) такива във връзка с представянето на характерната обективистка линия на науката. Кумпарудис представя т. нар. медицина-основана на доказателство като важен елемент при открояването на значимите разлики между биомедицинския модел и хуманистичния подход. Важно и съществено по отношение на съвременните философски критики във философия на медицината може да се свърже с твърдението на докторанта на стр. 116 (“Evidence-based medicine aims at the reduction of the dependence on the intuition of the doctor and the non-systematic clinical experience”) относно ролята на интуицията в процеса на

научно диагностициране. Авторефератът (стр. 52) посочва принос “4)” свързан с постиженията на докторанта в тази глава на дисертацията. По отношение на това, бих искала да внеса уточнение, че днес полето на философия на медицината е ясно разграничимо от приложната етика и биоетиката (виж: Thomas Schramme, 2017).

Открояващ в Глава Пета е анализът относно влиянието на научните данни върху медицината. Централната теза на Кумпарудис представя критичен анализ на рандомизираните контролирани изпитвания в съвременната медицинска наука и методология. В резултат на критиката издига предложения от професор Гънгов подход, а именно “pragmatic abductive medical reasoning” като релевантен на правилното аргументиране при лекарите за разлика от дедуктивните и индуктивни такива. Работата отдава значение на етическите аспекти пред тези на фактуалните наблюдения във връзка с отношенията лекар-пациент. Кумпарудис анализира т. нар. концептуален дебат във философия на медицината (стр. 139). Особено актуално в представянето на съвременните анализи е полето на хибридизма. Очертаването на концептуалната рамка на модела, разработен от Стегенга, дава един актуален прочит на дебатирането при дефинирането на това какво е болест и здраве през последните четиредесет години. Представянето и на концептуалните елементи и на нормативните елементи като равноправни е от съществено значение относно развитието на дебата днес. В автореферата като приносен момент на дисертацията е отбелязан принос “5)” към този принос бих препоръчала и добавянето на анализа на модела на хибридизма, предложен от Джейкъб Стегенга. В това отношение препоръчвам проучване на проблема за т. нар. медикализация, който би могъл да бъде анализиран в бъдещи научни изследвания на темата за пост-консуматорското общество.

Глава Шеста поставя един интересен и важен проблем свързан с академичното изследване на тялото и телесното, но не в тясно материален и физически смисъл. Тък фокусът пада върху вризката на тялото и телесността в социален, културен, политически и икономически аспект. Технологичното развитие в биомедицината по специално, поставя нови реални измерения свързани с телесното и неговите трансформации и влиянието на социални, политически, икономически и културни фактори в този своеобразен процес на въплащаване (embodiment). В началото на шеста глава Кумпарудис представя шест категории на тялото и въплащаването. Тук ще

отбележа ролята и значението на категорията свързана с медицината, а именно “трансформиращото тяло” (стр. 151). Потенциалът на трансплатациите като медицинска реалност оказват значителна роля в редица аспекти на съвременното общество. Даването на пример с пластичната хирургия подкрепя основната теза на дисертацията фокусирана върху пост-консуматорското общество. Тезата за смесването като разтопяване (“fusion” - стр. 151) на “управлението на телесното” и “преобразуващото се тяло” е важен аспект при анализирането на специфичното за пост-консуматорското общество. Този процес води до получаването на нова ”сплав”, т. е. нещо ново, в което преобразуващото се тяло се превръща. Липсата на медицински критерии за красиво и придържането към еталони, установени в Античността, за красивото като пропорционално разпределяне и съотнасяне, например златното сечение 1,618 показва невъзможността телесното да бъде трансформирано единствено от медицинска позиция. Така медицинското е инструмент за придържането към културни, социални, икономически модели и еталони при изявяването на телесното в пост-консуматорското общество. Представянето на “медицинските тела” (стр.152) се разгръща като противопоставяне между специфичното за медицината-основана на доказателство и призива за хуманизиране на медицината. Тук трябва да се отчете наличието на определено напрежение между съвременните стандарти в областта на медицинския анализ и методология (много от тях анализирани от редица философи на медицината) от една страна и призива за хуманизиране на медицината, от друга. Една от тенденциите във философия на медицината е анализирането на несъизмеримостта между терминологичния език на медицината и немедицинското или хуманизираното обяснение на медицински теории и модели. Това е проблемът за разбирането на медицината от немедици и тенденциите медиците да излизат от професионалния жаргон и медицинска терминология при коректно обясняване и представяне на медицински теми. Тази дисертация демонстрира това неразбиране и напрежение в пост-консуматорското общество и това бих отбелязала като един от приносните моменти на работата. Във връзка с даването на пример за т. нар. “фантомна проява” (стр. 158), то добре е такива примери да се консултират с медицински специалисти. Тук важно е уточнението, че фантомната болка се констатира при преминаване през ампутация в период, в който анатомичната цялост на структурата

е нарушена (но имаме пълно възстановяване), но се констатират болезнени усещания в отстранените структури (липсващите части от тялото). Тава означава, че фантомната болка не е следствие на поставяне на протеза и е добре изречението “Phantom phenomena can also appear in patients who make use of prosthetics.” (стр. 158) да се редактира при бъдещо публикуване на текста. Анализът предлага дискутирането по редица проблеми като тук ще открия разработването на проблема за отношението между нормата и стигматизирането на болното тяло (стр. 162), както и проблемът за т. нар. “aged bodies” (п. 163).

Авторефератът представя принос “б)”, който отговаря на анализа, проведен в рамките на глава шеста от дисертацията.

В Заключение авторът обобщава постигнатото в дисертационния труд. Представеният философски анализ на медицинските практики, медицинската наука и медицинската парадигма в съвременното общество или в така дефинираното пост-консуматорско общество, е един добър пример за това каккво могат да дадат на съвременното знание за човека, науката и обществото философските проблеми, въпроси и критични анализи.

Съгласна съм със списъка на представените приноси на стр. 51-52 от Автореферата. Декларирам, че нямам съвместни публикации с автора.

Отчитам въведените подобрения на дисертационния труд и препоръчвам обмислянето за представянето на текста във вид на книга.

Като имам предвид посочените достойнства на дисертационния труд, чрез настоящата РЕЦЕНЗИЯ предлагам на уважаемите членове на Научното жури да гласуват ЗА присъждането на Евангелиос Кумпарудис на образователната и научна степен „доктор по философия”.

София, 14. 04. 2021 г.

доцент Ю. Васева-Дикова

“Философия на науката”, ИФС, БАН

